

România literară

®

Apare săptămânal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

3 - 9 martie 2004
(Anul XXXVII)

8

Reamintim: miercuri, 3 martie, ora 19, la Clubul Prometheus, Piața Națiunile Unite 3-5
vor avea loc

“Întîlnirile României literare”

cu tema:

LITERATURA ROMÂNĂ FĂRĂ FRONTIERE

Scriitorii din exil în istoria literaturii române

Intrarea liberă

■ polemică

La umbra
unui
monument
stalinist

pagina
24
25

■ literatură

*În vizită la
unchiul Gh.*

pagina

18
19

Proză de
Mioara
Apolzan

■ literatură

Viața
amoroasă a
tânărului
Dimov

pagina

13

Zece ani
de la
moartea
marelui
regizor

pag.

28-29

interviurile "Român"

"Nu fac altceva decât să spun ce-mi trece prin minte ..."

- Mi-e teamă că mă găsești într-o stare de absolută lenevie. Altădată eram harnic. Acum, mă bucur să îmi tolănesc oasele pe pat, sub valurile de praf ale bibliotecii și să adorm.

- Nu e, căteodată, și lenea o virtute? Nu rodește și ea?

- Ba da, sigur. Uite, un reportofon ca al tău am și eu acolo, la căpătăi, și chiar am câteva casete pe care nu le-am transcris încă. Explorez niște zone care să spună în continuare ceva interesant din lumea prozei și din lume în general și care să distingă literatura de artele concurente. Încerc să scot din zone mai puțin exploreate, sau poate chiar necunoscute, ceea ce ne locuiește. Am descoperit o regiune foarte fertilă, consistentă și largă, cea dintre veghe și somnul adânc, în care ai comunicare și cu trebuințele realității și cu firul epic sau imagistic, cu filmul din adânc. Altădată mă ridicam din pat și îmi notam o anumită chestiune. Mai dormi după aia! Mai ales când ești Tânăr și cu energie, te apuci să lucrezi. Materialul mă incita și mă apucam să scriu. Pe urmă, se facea dimineață și trebuia să plec la serviciu, unde lucram și 16 ore.

- Era vorba de dorința de a afla unde putea duce ideea respectivă...

- Sigur, aşa a fost tot timpul. E drept, sunt din ce în ce mai puțin surprins, pentru că m-am convins că lucrurile astea ne locuiesc. De 6 ani, de când am acest walkman foarte util, este mult mai simplu. Nu fac altceva decât să apăs pe buton și să spun ce-mi trece prin minte. De pildă: "dindoco de gardurile unui parc situat în zona Băneasa, în care n-am fost niciodată, se zărește Parisul". O scădere din adâncul meu, în care, cine știe de ce, Băneasa și Parisul zac alături. Lucrurile astea le înregistrez și apoi le notez, pe fiecare, în dreptul unui "bob de piper", colecționându-le sub titlul de *Nocturne*.

- Un fel de punctaj...

- Da. O dată este o imagine plastică, filmică, fotografică, alteori apar sugestii sonore, cuvinte care pur și simplu mă obseudează. De pildă, acum este acel cuvânt compus care a dat titlul cărții recente a lui Pintilie: *bricolaj*. Multă vreme m-a chinuit cuvântul *bricolaj*. Nopți la rând mă vizita. O dată, în stare de veghe, la Pietroșița, vorbeam cu cineva despre ce mai meșteream prin casă și voiam să folosesc un anumit termen. Nu găseam cu nici un chip cuvântul și, înnebunit, am telefonat ca să întreb acasă, la București, chiar dacă asta însemna risipă de parale.

Răspunsul nu era altul decât: *bricolaj*. Mi-am scris mare, pe o foaie, cuvântul, convins că asta mă va ajuta să mi-l întipăresc; peste două zile foaia a dispărut și l-am uitat din nou. Uneori, e o luptă absurdă.

- Fiindcă vorbele au viață lor proprii și, de multe ori, nu ni se supun.

- Da, au viață lor. În fine, cu *bricolajul* m-am împăcat, dar ce mă fac, acum, cu *bric-à-brac-ul*!

- Și mai neplăcut e când suntem invadăți de lucruri pe care le detestăm. Ca atunci când avem permanent în cap o aceeași melodie stupidă, de care nu ne putem descoiorosi, chiar dacă suntem conștienți că nu am asculta-o niciodată de bunăvoie.

- Exact! De atâtea ori nu ne dă pace câte o plăcere de melodie, de care nu putem scăpa. Așa e și cu unele cuvinte, ba chiar și cu câte o scenă de film închipuit.

- De ce alegem, de cele mai multe ori, să ignorăm lucrurile acestea?

- Cred că este și o formă de apărare. Probabil că aceia care le ignoră o fac cu folos pentru organismele lor. Noi, însă, cei care avem meseria cuvântului, suntem robii acestor obsesiuni. Înținem să posedăm cuvintele, chiar pe acele enervante. Acum port între Pietroșița și București dosarul meu cu *Nocturne*. Mă tot trambalez cu ele, de colo-colo, fără să folosesc, deocamdată, nimic.

- Nu cumva, în drumurile dumneavoastră, nocturnele din dosar se joacă, se recompon, se transformă?

- Ai intuit bine: am credință ascunsă că ele lucrează singure. E o credință încurajatoare sau, dimpotrivă, deprimantă. E ca și cu libertatea: nu interesează atât libertatea abstractă, *ideea* de libertate, care este atât de cuprinzătoare încât riscă să devină fantomatică, ci *sentimentul* libertății. Important e să ai sentimentul libertății. Acum îl am, dar au fost perioade, în timpul comunismului, când simteam că plesnesc din pricina lipsei acestui sentiment. Atunci, nu puteai fi liber decât evadând într-o lume alternativă.

"Vreau să descopăr zone mai puțin explorate"

- Vă gândiți să strângeti nocturnele într-un volum?

- Deocamdată, nu le văd conținându-se într-o carte.

În momentul de față, sunt într-o situație destul de delicată, vizavi de... (îata un termen care nu-i placea lui Olăreanu, dar pe care eu l-am acceptat; ca și OK, este ușor de manevrat, dovedă că am apelat și acum la el). Revin: am scris *Cum se face prezentând,*

în prima parte, căile care au dus la scrierea unei proze, de-a lungul anilor, și am plasat respectiva bucătă la sfârșitul cărții. Încetând, am încercat să refac drumerile care m-au condus spre acea proză, publicată în 1982. Cartea nu a fost prea bine primită: neînțeleasă, a fost considerată ermetică, așa că eu va trebui, deși n-ăs vrea să o fac, să coboră stacheta și să scriu o carte populară. Nu-mi convine! De la fraza exigentă va trebui să ajung la niște artificii gazetărești.

- Nu spun, de multe ori, cărtile apparent ermetice, mai împiede ceea ce trebuie spus și înțeles, decât cele aşa-zise populare?

- Nu prea cred, pentru că ne lovim, din păcate, de o realitate destul de greu de suportat: inapetență aproape generalizată față de lectura literaturii de artă, "gratuță".

- Față de lectura ca placere superioară.

- Da, acum se citește mai mult nevoit, la presiunea curiozității și instinctului de conservare. Contează în primul rând informația. Revenind la ce vorbeam la început: preocuparea mea principală este să descopăr, pentru că asta mi se pare funcția artei literare, zone mai puțin sau deloc explorate ale sufletului omenesc. Ca urmare, este și o chestiune de cunoaștere. Dar nu cunoașterea e singurul scop, ci obținerea unui element "chimic" și "fiziologic" dispărut din preocupările noastre: satisfacția estetică. Domnule, toată lumea citește pentru informație și formăție; copiii nu li se mai cultivă placerea estetică. Nu sunt ajutați deloc să înțeleagă de ce tot învață povesti pe care le află, rezumate multicolor, pe stilele televizoarelor. Bieții copii și bieții copii mari, cititorii, nu știu sau au uitat să mai caute bucuria lecturii. Astă cred că e esențial și cred că de acest lucru ar trebui să se occupe și teoreticienii: de satisfacția lecturii care nu servește la nimic! Nu duce nici la ameliorarea societății, nici la călătoriile în spațiu, nici la căștigarea sau pierderea unor alegeri. Astă e literatura artistică, adică literatura adevărată. Sigur, sunt și alte specii care se îmbrăcă, uneori, în hlamida artei și care nasc opere extraordinare, cum ar fi jurnalele sau memorile unor Nicu Steinhardt, Ion Ioanid, Monica Lovinescu, Annie Bentouï s.a. În rest, sunt lucrări care nu au legătură cu literatura. Sigur, multe dintre acestea, precum cărtile despre Holocaust sau despre genocidul comunist, sunt utile și ne ajută să ne lămurim pe ce lume trăim; sunt și acestea, într-un fel, forme rafinate de manifestare a instincției de conservare. Căutăm înconștient să asigurăm supraviețuirea speciei nobile a omului.

- Dar bucuria estetică nu e și ea o formă de conservare? Nu a trupului sau a structurilor sociale,

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Viața ca o frază

ci a sufletului. Bucuria ne "conservă" sufletele.

- Da, numai că acest tip de conservare nu se mai înscrise în limite strict cuantificabile. Este ca și iubirea. Când te îndrăgoșești nebunește, nu te gândești neapărat că trebuie să ai copii cu iubita. Îi cîntă cu ghitara sub balcon sau îi aduci elogii precum Apollinaire și asta e suficient. Gratuitatea e o descoperire destul de veche, mult înainte de simbolisti și suprarealiști.

- Probabil că primul om intelligent de pe lumea astă a început să facă și lucruri gratuite.

- Sigur. Punându-și în funcție mintea, omul a reușit să nu muncească întruna și să mai aibă timp și pentru altceva. A mai avut aliat și visul astă de care eu îl tot sondez. De fapt, nu numai visul. Uite, dacă închidem ochii acum, vom fi serviți, fără eforturi speciale, numai prin abstragerea de la realitate, cu niște imagini, unele dintre ele extraordinar de hazlii. De obicei, sunt lucruri văzute cândva.

- Dar recompuse într-un mod fascinant.

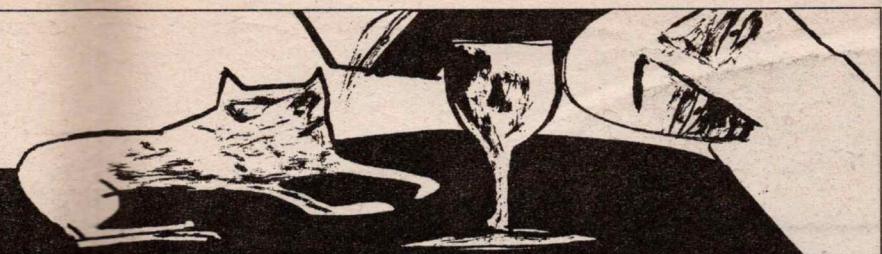
- Și apare, să zicem, un tren care are, atașată la ultimul vagон pe care îl vezi ducându-se, o coadă mare de vulpe. Imagini suprarealiste, în fond.

- Mintea noastră e suprarealistă?

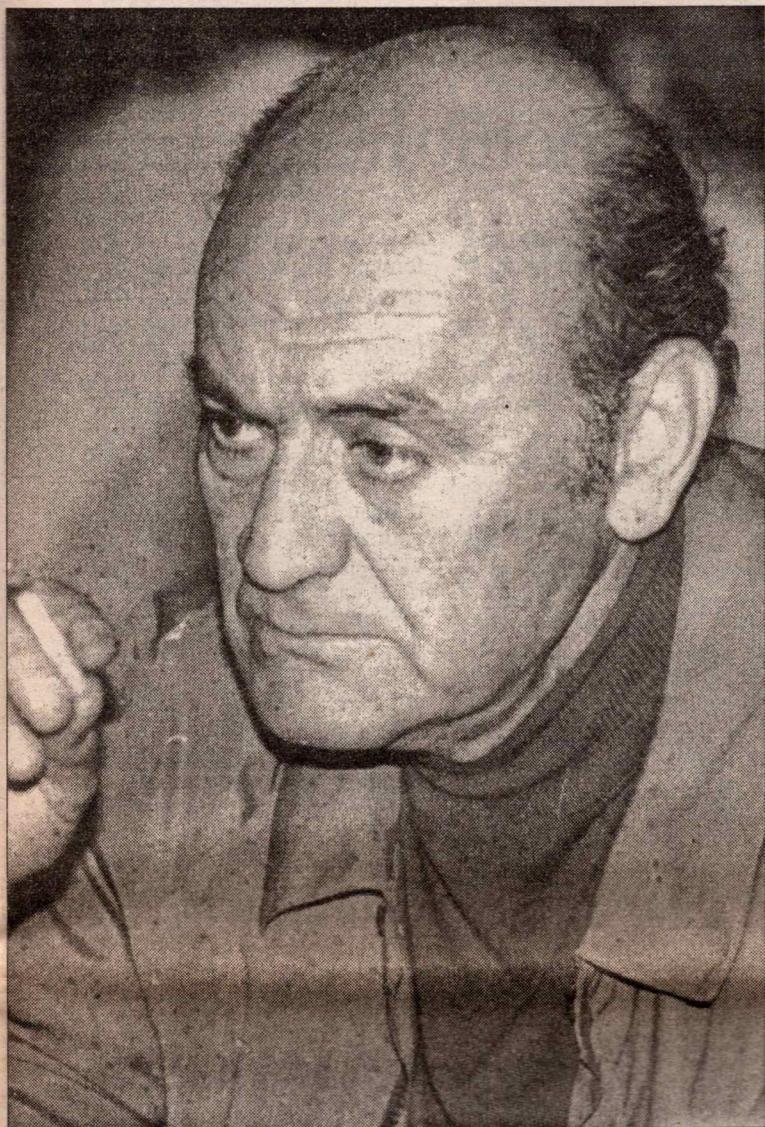
- Spre binele sănătății noastre, se pare că da. Pentru că, dacă n-am evadă din strânsoarea realităților, nu știu unde am ajunge. De fapt, știu; la casa de nebuni, dacă ar avea cine să mai fie medic aco-lo... Arată-mi un alt curent artistic care să îl ocupă "imperialist", ca suprarealismul, un întreg secol, cum a fost al 20-lea. Apare decadent, dar productiv în toate arile creației.

"Doi solzi de pește nu seamănă între ei"

- Ce mă mai îndeamnă să scriu, pentru că altfel sunt cam demontat, este simțământul, bănuiala că sunt încă foarte multe lucruri pe care nu le-a formulat Poetul. Există încă atâtea posibilități, așa cum există foarte multe zăcămintă neexplorate ale limbajului. Limbajul îl tot împrosțăm, pentru că, în fond, sentimentele, trăirile sunt vechi de când lumea. Evident că nu mai clamăm ca în Eschil, ne abținem din decentă, dar de plâns, plângem la fel. Noi, artiștii, împrosțăm tehnice, construim punți între noi și receptor, spectator, cititor, după caz. Treaba noastră e să construim punți adecvate unui

e "României literare"

RIA
U

ă

nătății noastre,
nu că, dacă n-
soarea realității
ajunge. De
nebuni, dacă
fie medic aco-
curent artis-
“imperialist”,
un întreg se-
0-lea. Aparent
activ în toate

de pește
nănă
ei”

îndeamnă să
tfel sunt cam
tământul, bă-
foarte multe
le-a formulat
atâtea posi-
există foarte
exploratorie ale
lul îl tot îm-
că, în fond,
le sunt vechi
dent că nu mai
il, ne abținem
plâns, plân-
tiștii, împros-
instruim punți
spectator, ci-
aba noastră e
adecvate unui

anume timp. Îmi pare rău, dar nu se mai poate scrie ca în 1840. Sunt unii care încă o mai fac, dar devin ridiculi prin anti-temporalitatea lor, prin izolarelor într-un timp-conservă.

- Cum v-ați caracteriza propriile scrieri?

- Numesc tot ceea ce fac *încercări*. Dar ce altceva decât *încercări* sunt toate operele lumii, “definitive”?

- Si toate lucrurile pe care le trăim sau le facem.

- Aici, la lucrurile pe care le facem, vreau să explic, într-un fel, de ce trudesc și acum la ridicarea casei de la Pietroșita. Am început-o imediat după 1977 când, asistând la prăvalirea unor construcții, fiind impresionat de acea cosmică destrucțare, mi-am spus că trebuie să îmi asigur un acoperiș solid meșterit numai de mâinile mele. Acum, când apare vreo fisură, cunosc cu precizie cauza. Descopăr, de exemplu, că fundația este, într-un anumit loc, mai puțin compactă și șițuindată cine este cârcapciul... Experiența importantă pentru ridicarea în spațiu a unei cărți.

- Si aşa, fiecare fisură, pe lângă inconvenientele de rigoare, vă aduce și satisfacția de a vă ști la originea apariției ei.

- O satisfacție masochistă, amără.

- Un entuziasm al surpării?

- Căruia îi atașez neîntârziat sentimentul extraordinar de tonic al construcției proiectate alături stăvile de destrucție. Când și că acest Univers perfect se află într-o continuă dezagregare și șlefuire, trebuie să trăiești și acest sentiment. De fapt – și aici îți spun convingerile meșterului din atelierul lui, fară să vreau să generalizez – constată că lumea, dacă o privești atent, este imperfectă. În

aceea măsură există haosul și debandada, că te întrebă dacă nu cumva Dumnezeu a fost și el un căutător stângaci. Două frunze nu sunt la fel, doi solzi de pește nu seamănă între ei, și ce minunat că și-a!

Exceptional de rodnică, în ce mă privește, îmi e teoria fractalilor, a lui Mandelbrot.

Casa mea de la Pietroșita e întemeiată nu atât pe beton, cât pe concepția aceasta. Eu nu am făcut ziduri netede și drepte – aşa ceva se află în toată lumea, cum și “splendidele” palate cu turările parvenite și șarpante lucitoare. Eu am tencuit aşa cum pica varul, cum se aşează lemnăria după legile naturii, cum se scurgeau capricios nisipul, cimentul. Trăim într-o mare de neregularități, de imperfecțiuni, de nerealizări și lucruri provizorii. și asta dă farmec vieții.

- Măreția creației este dată

- Pentru dumineavoastră, ce teme sunt importante?

- Mulți cred că, prin cărtile mele, eu particip la o competiție. De fapt, nu fac deloc asta. Pe mine mă interesează iubirea, care încă are întărietate absolută și, cu părere de rău trebuie să spun că și crima, descoperirea a fel de fel de așternuturi care o acoperă; tot instinctul de conservare îl face pe om să fie interesat cum se moare, cum poți fi supraviețui și cum poți supraviețui, pentru că se pare că în sufletele noastre binele și răul sunt îngemăntate. Nu mă interesează, de pildă, un domeniu de care se ocupă foarte mulți colegi scriitori: puterea. Mău înnebunit scriitorii români cu tema puterii! Să mă mai lase în pace cu ea! Sigur, nu vreau să resping în sine tema puterii. Poate să ofere lucruri interesante și chiar geniale, dacă ne gândim numai cum a tra-

tot mai de diversitate, nu de perfecțiunea uniformității.

- Așa este, și de aici se vede mai bine că de stupid este invitația repetată de 50 de ani și încă o dată reluată de unii astăzi, artiștilor: aceea de a impune standarde creației. Dar în infatigabilul happening al vieții și artei corespondente ei ordinea se află doar în capul nostru. Firește, nu este zadarnică truda pe foaia de hârtie: pentru că lumea și arta sunt perfectibile. Lucrurile sunt nedesăvârșite dar, în fond, desăvârșite, tocmai prin participarea noastră discret selectivă și ordonată la desăvârșirea lor.

În anumite împrejurări, m-am surprins că nu pot distinge binele de rău. De fapt, în artă modernă încep să se confundă așa-zisul frumos cu urâtul, așa-zisul adevară cu falsul. A distinge între etic și imoral devine o problemă esențială de cunoaștere. Eu am întrevăzut și probat, încă de pe la 25 de ani, o închipuită teorie a erorilor. Din erori, din catastrofe, din dezagregări și discontinuități e vremea să tragem mai multă sevă decât până acum. E vremea să nu le mai disprețuim și să nu le mai dăm deoparte. În artă, avem categoria estetică numită *kitsch*. Pentru că asta a devenit *kitsch*-ul: categoria artistică și este gustat ca atare. Avem acum și realitatea virtuală. Dacă eu aș fi un cap teoretic – dar nu sunt, și mai bine că nu sunt – toate astea m-ar duce la alcătuirea unor dicționare în care să se redefină și să se reevalueze conceptele. Cineva cu putere de sinteză și cu capacitate analitică ar putea să definească ceea ce este productiv în artă, la ora actuală, și ce este adăos nefolositor.

Mău înnebunit scriitorii români cu tema puterii!

tat Balzac tema puterii banului. Dar cred că e prea de ajuns ce să a scriș de judecățea ei. Poate că ar trebui să mai scriem și despre altceva. E un lucru pe care e bine să-l reținem...

- Întorcându-ne la punctile pe care le aruncați cititorilor. Vă doriti să fi aveți alături?

- Cred că toți scriitorii vor să fie însoțiti. Scrisul și arta, în general, sunt încercări de întovărășire, de alăturare a unor necunoscuți la demersul, la căutarea ta. Ca să descoperi ceva, ai nevoie de o echipă. Or scriitorul este singur la masa lui de scris și are nevoie de însoțirea cititorilor săi. Eu am mereu un însoțitor, supraveghetor simpatic și binevoitor, care așteaptă să-și dea adeziunea la ceea ce fac. Și, cum sunt șturlubatic, eu vreau să-mi contrazic. De multe ori, l-am zgâltit pe cititor: *“Nu dormi domnule, că tocmai se întâmplă ceva dramatic!”*

- Sigur că toți scriitorii doresc să fie însoțiti. Dar nu toți oferă cititorului aceeași libertate, aceeași posibilitate de a se implica.

- Implicare, astăzi este termenul! Eu umplu jumătate din sticla și contez întotdeauna pe faptul că cititorul va umple jumătatea cealaltă. Există mereu întrebări la care cititorul e constrâns să răspunda.

- Îl obligați să aleagă.

- Dacă scriitorul lasă să se înțeleagă că nu e un lenș, că a tradus la găsirea unor mecanisme mai sofisticate și mai incitante prin misterul lor, atunci îl provoc și pe cititor să nu fie lenș. Mai bine spus, îl provoc să își transforme lenea într-o activitate.

- Să profeseze lenea.

- Chiar așa! și cititorul trebuie să fie un profesionist.

- Și să aibă mintea deschisă.

- Gândirea are și ea o lege: se învârtește mult în jurul unui nucleu, care apare și se cere explorat, exploarat și câștigat. Dar în jur, ca o muscă zburând în preajma unei bucați de brânză, sunt viraje circulare, serpentine care duc la unul dintre cele mai spornice lucruri, pentru literatură: ocolisurile. Dacă nu ar fi ocolisuri, nu ar fi literatură. La început, regretatul Costache Olăreanu spunea că trebuie să fii lapidar, să ai gânduri limpezi, să mergi la întâmpinare pe drumul cel mai scurt și să nu divaghezi. După care, cu o foarte frumoasă plecăciune prietenescă, făcută în scris, pentru că altfel nu aș fi putut să-numesc decât îmbrățișare, a revenit, întrebându-se cum ar fi Creangă, dacă ar fi lapidar și nu ar divaga. Nu ar mai rămâne nimic din el, decât vreo două pagini seci despre un puști cam certat cu școală. Toată frumusețea stă în ocolisuri. La fel, la Sadoveanu, care chiar a cam exagerat. Omul gândește prin salturi, scliri și intermitențe. Este atât de

fascinant! De aceea, în baia de pesimism și de deceptie universală în care mă scald, am insulele mele foarte ferme de bucurie, de exaltare și de romanticism. Pentru că, la urma urmei, sunt un romantic. Am credințele mele, care sunt multe, complicate și, de multe ori, contradictorii. Despre Credința cu majusculă, eu nu mă pronunț și nu fac niciodată publice convingerile mele, pentru că prea se face caz de ea, cu vorbă multă și fără pioșenie.

“Eu am murit de mai multe ori!”

- Cum vă simțiți în lumea literară de astăzi?

- Privindu-i pe contemporanii mei, mă îngrijorez. Să mă explic: nu mă aflu în concurență cu nimeni și pot gândi liber. Sunt multe orgolii. Există topuri secrete ale scriitorilor. Îl mai auzi pe căte unul: “Eu sunt printre primii cinci, dar nu-s sigur dacă nu cumva chiar al treilea...” Pe mine mă îngrijorează faptul că foarte mulți nu sunt preocupăți decât să producă zgromot. Îl interesează scrișul doar ca mijloc de parvenire. Cuvântul nu mi-e drag și îl pronunț cu mare greutate, dar lucrurile cam aşa stau.

- Literatura ca instrument ... ciocoiesc?

- Da, ca instrument de omologare și avansare pe scara și stimaierărică. Dar ierarhia astăzi chiar înseamnă ceva? De aceea, eu neavând cu cine și de ce să mă întrec pe terenul meu, mă găsesc izolat. Nu de puține ori, revenind de la tară, întâlnesc persoane care fac ochii mari și rămân puțin încurate, pentru că ... mă știau mort. Nu mi-o spun direct, dar e lărgit, după facies, că sunt șocați să mă vadă. Unul chiar mi-a zis-o în față, acum câțiva ani: “Uite, îți spun sincer, am auzit că ai suferit un infarct și credeam că nu mai ești. Îmi părea rău și acum mă bucur mult să te văd”. Surprințător, dar mă simt aproape magulit când văd pe fețele unor oameni bucuria pe care o trăiesc atunci când descoperă că n-am murit. Eu am murit de mai multe ori! Nu m-am schimbat cu totul, dar rosturile vieții mele sunt zdruncinat de câteva ori atât de serioși, încât pot spune că am trecut prin morți succese. Viața e ca o frază: are verbe, substantive, adjective, articole. Și sunt și accente: de tonalitate, de ritm, de pronunție. Din când în când, se schimbă accentele. Topica nu se schimbă, dar modificarea accentului poate răsurna totul. E suficient un semn încârligat la sfârșit de frază...

Interviu realizat de Filip-Lucian Iorga